= door Jos de Roo =

Tweede deel biografie Oversteegen verschenen

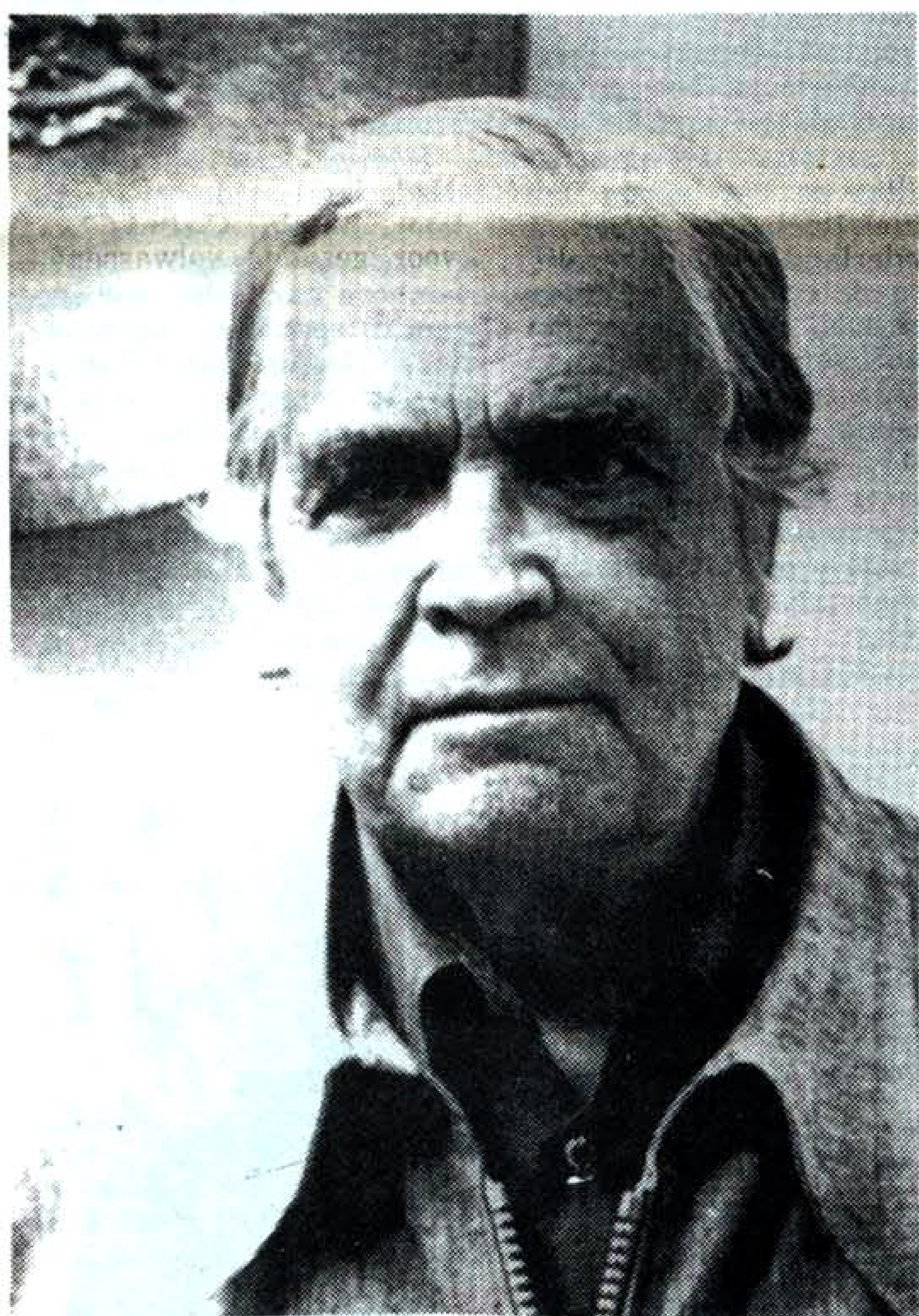
Imponerend monument voor Debrot

Met zijn biografie over het leven van Cola Debrot, waarvan nu het tweede deel 'Gemunt op wederkeer. Het leven van Cola Debrot vanaf 1948' is verschenen, heeft J.J. Oversteegen niet alleen een imponerend stuk werk geleverd en een onschatbare bijdrage geleverd aan de kennis over een van de grootste Antillianen, zo niet de grootste, hij heeft het genre van de biografie ook vernieuwd. Het werk over Debrot is veel meer dan een loutere levensbeschrijving geworden. Oversteegen voegt er analyses van het literaire oeuvre aan toe en gaat daarbij — gelukkig — verder dan tot de ontstaansgeschiedenis, de levensvisie en de herkomst van de stof. Zo merkt hij op dat Debrot na zijn terugkeer naar Curaçao regelmatig het vrije vers hanteert. Verder besteedt hij telkens uitvoerig aandacht aan de ontvangst van de literaire werken.

Omdat Debrot een grote rol in de politiek heeft gespeeld, krijgen de maatschappelijke en sociale omstandigheden op de Antillen ook grote aandacht. En door zijn rol in de culturele instituties wordt de biografie ook een historie van cultuurpolitiek. Zo wordt 'Gemunt op wederkeer' door de veelzijdigheid van Debrot en de speurzin van zijn biograaf een boeiend verslag van een cruciale periode uit de geschiedenis van de Antillen en een monument voor een uitzonderlijk mens.

Een dergelijke omschrijving doet een ronkend werk verwachten, maar het tegendeel is het geval. De kracht van Oversteegen is juist dat hij Cola Debrot laat zien als een gewoon mens. De boeiendste draad door de hele biografie is voor mij juist het samenspel tussen Cola en zijn vrouw Estelle; een geheimzinnige twee-eenheid van mensen die op het oog zo geheel verschillend zijn en die elkaar zo wonderwel aanvulden. Samen van huis naar huis trekkend en tot aan de benoeming van Cola Debrot tot Algemeen Vertegenwoordiger in Den Haag in betrekkelijke armoede levend.

Oversteegen beschrijft Debrot in al zijn facetten: medicus, jurist, schrijver, politicus en staatsman. Maar dat hij hem als mens en als echtgenoot schetst zoals hij doet, is wellicht zijn grootste verdienste. Hierdoor wordt het duidelijk hoe zwaar de laatste jaren van zijn gouverneurschap hem vielen, omdat Estelle om gezondheidsredenen in Europa

COLA DEBROT

moest zijn. Voeg daar nog eens de gebeurtenissen van 30 mei 1969 aan toe en een zekere gepredisponeerdheid voor depressiviteit en het wordt verklaarbaar dat Debrot na zijn afscheid als gouverneur ineenstort. Oversteegen doet hier niet geheimzinnig over en dat maakt hopelijk een eind aan veel praatjes.

Zo rekent hij ook overtuigend af met verschillende kwaadaardige verhalen over Debrot. Deze zou van partijkleur zijn verschoten om maar in Den Haag te kunnen blijven op het Antillenhuis. Niets van aan, toont Oversteegen aan. Debrot heeft nooit bedankt voor de NVP en er is een brief van Da Costa Gomez waarin deze Debrot aanraadt in Den Haag te blijven.

Ook niet waar dat het ongedaan maken van de benoeming van Jonckheer tot gouverneur te wijten is aan Debrot. In de ogen van de Nederlandse regering had Jonckheer zichzelf onmogelijk gemaakt door actief in de politiek te blijven en zo onderwerp van politiek gekissebis te blijven. Misschien is dit verhaal zo de wereld in gekomen, omdat de Koninkrijksregering Debrot vroeg het besluit aan Jonckheer mee te delen, wat dan gezien het precaire karakter ervan in het Papiamentu kon gebeuren. Oversteegen voegt er zelf aan toe het onbegrijpelijk te vinden dat een oude rot in de politiek als Jonckheer niet voelde uit welke hoek de wind waaide en de eer aan zichzelf hield. Hij moest toch geweten hebben dat er in de politiek nu eenmaal zondebokken zijn?

Door zijn nauwgezette speurtocht naar de activiteiten van Debrot als Algemeen Vertegenwoordiger in de tijd van de RTC heeft Oversteegen veel nieuws te melden. Debrot heeft verschillende keren het tij ten goede kunnen keren voor de Antillen door zijn uitstekende relaties in te zetten in de stille diplomatie. Een van die relaties was de directeur van het Kabinet van de Koningin, mr Tellegen. Toen het Debrot ter ore kwam dat enkele Nederlandse ministers de vermelding van 'gelijkwaardigheid' in het ontwerp van een grondwet onzinnig vonden en ook Drees hiernaar over dreigde te hellen, ging hij erover praten met mr Tellegen, want een nieuwe RTC zou daardoor mislukken nog voordat ze was begonnen.

Mr Tellegen lichtte de koningin in. Deze vroeg vervolgens de betreffende minister om uitleg. Oversteegen concludeert: "Zulke binnenskamers blijvende controversen leerden (Debrot) hoe de vork in de steel zat bij de diverse politici, vooral in KVP-kring waar de interne tegenstellingen het scherpst waren en de tegenstanders van een verder gaande ontvoogding zowel het meest actief bleken als (voor het moment) het minst openbaar."

De politiek krijgt in het tweede deel van de biografie ruime aandacht. Kostelijke verhalen ontbreken daarbij niet, zoals dat over Fifi Römer, vriend van Debrot en mede-oorzaak ervan dat Debrot zich bij de NVP aansloot. Oversteegen schetst hem in een paar zinnen: "Römer was ook een genereus man, belezen, partijideoloog zonder fanatisme (behalve ten aanzien van de makamba's). Hij kon met smaak vertellen over de redevoeringen die hij voor fractieleden van de NVP schreef, en die hij meestal met hartepijn hoorde radbraken als zij in de Staten uitgesproken werden. Later schreef hij trouwens ook wel speeches voor de tegenpartij, die gemerkt had dat hij dat goed kon, en dan zat hij geïnteresseerd te luisteren naar de dialoog waarvan hij de partituur voor zijn rekening genomen had."

De bemoeienis van Debrot met de politiek eindigde niet met zijn vertrek als gouverneur. Na zijn herstel konden de Antillen zich weer in zijn levendige belangstelling verheugen. Oversteegen citeert uit interviews en artikelen, waaruit blijkt dat Debrot in zoverre radicaliseerde dat hij de onafhankelijkheid onafwendbaar zag en een grote Caribische federatie als wensdroom had. Ik had graag Debrots commentaar gehoord op het recente proefschrift van Renée van Aller die voorspelt dat de onafhankelijkheid van de baan is, maar dat er over tien jaar een soort federatie komt van Aruba en de andere eilanden... Zo'n onmogelijke wens van mij komt voort uit de levendigheid waarmee Oversteegen de visies van Debrot weergeeft en de actualiteit van die visies.

Las ik het eerste deel van de biografie als een roman, bij het tweede deel is dat gevoel toch wat minder. Saai en overbodig in Oversteegens opzet vind ik de opsomming waar bepaalde gedichten allemaal gepubliceerd zijn. Ik vermoed ook dat de betrekkelijke vreemdheid van de Antillen voor Oversteegen een rol speelt, hoe bewonderenswaardig hij zich ook heeft ingewerkt. Met heel veel omzichtigheid omschrijft hij de precaire relatie tussen Chris Engels en Cola Debrot, terwijl een geciteerde notitie van Debrot toch heel duidelijk maakt wat Debrot van Engels vindt. Onthullend direct: "Engels is een fase van het kolonialisme. (...) Ik wil aannemen dat E. enigszins onbewust leeft, dat hij zelf in het duister tast. Wij moeten dan ten dele toelaten (...)."

Oversteegen laat — terecht — Engels in zijn niet geringe waarde, maar hij had er ook op kunnen wijzen dat Engels in de briefwisseling met Van de Walle expliciet meedeelt alleen over de goede kanten van Debrot te willen schrijven, wat op zichzelf veelzeggend genoeg is over de relatie Debrot-Engels.

Onbegrijpelijk vind ik de opdeling van Debrot in een Antilliaanse en een Europese kant. Het Antilliaanzijn impliceert een Europese kant, naast zoveel andere. Het Europese is een onderdeel van het creoolse. Bij culturele onderscheiden is het wellicht zo dat men niet ziet wat men niet kent, vandaar dat zijn Europese vrienden in Debrot louter een Europeaan zagen, maar Oversteegen lijkt in het eerste deel zo goed te hebben gezien dat de bewustwording van Debrot en de vorming van zijn literaire theorie niet anders is dan de bewustwording van zijn gecreoliseerde afkomst en cultuur. Iets van wat dat allemaal impliceert, ontgaat hem toch tenslotte.

De culturele samenwerking met Nederland, de oprichting van het CCC en de cruciale rol die Debrot daarbij speelde geeft Oversteegen terecht veel aandacht. Daarbij geeft hij alle ruimte aan de plannen van Debrot die werden uitgevoerd. Maar het is niet alleen een succes-story. Te weinig komt uit de verf, dat Debrot herhaaldelijk vergeefs pleit voor culturele contacten met de regio. Het is aan Amsterdamse dovemansoren gezegd, want de culturele samenwerking was bedoeld voor landen binnen het Koninkrijk.

Daar deed het feit dat Debrot een stipendium kreeg voor een studiereis langs Caribische landen niets aan af. Die reis en de resultaten daarvan blijven een beetje in het duister hangen. Tot publikaties heeft ze niet geleid en erg veel verder dan de opmerking dat de literatuur overeenkomsten en raakvlakken met de literatuur uit de regio heeft, is Debrot nooit gekomen. Oversteegen maakt melding van het verzoek dat Debrot eens aan mij deed voor meer informatie over het tijdschrift The Beacon, maar dat verzoek heeft mij juist altijd verbaasd, omdat ik ervan uitging dat Debrot al ijverig bezig was met het schrijven van zijn vergelijkend literatuuroverzicht van het Caribisch gebied. Met The Beacon is het tenslotte allemaal begonnen (als men 'Mijn zuster de negerin', waar het werkelijk mee begon, even weglaat). Het lijkt mij dat Oversteegen de invloed van Debrot op de literatuurbeschrijving in Caribisch perspectief overschat. Bij mijzelf ging die invloed uit van het werk van Kenneth Ramchand en als ik het werk van Rutgers mag geloven, en dat doe ik maar al te graag, is zo dit inzicht verspreid.

Oversteegen wijst bij de literaire produktie van Debrot op een opmerkelijk feit. De buitenwacht dacht dat hij nauwelijks schreef, maar dat was niet zo, alleen kreeg hij steeds meer moeite met het afmaken van een werk. 'Dagboekbladen uit Genève' wordt wel volbracht, omdat het een open einde heeft: het leven gaat verder, zo stelt Oversteegen. Maar het werk over Céline en het toneelstuk 'De Infanta' dijen uit, zonder dat er een einde in zicht komt. Ik vraag me af in hoeverre dit wijst op een verschuiving van de accenten in de gedachtenwereld van Debrot. Minder de wanhoop en meer het praktische leven. Het eerste deel van de biografie eindigde ermee dat Debrot de existentiële wanhoop die hij in 'Bewolkt bestaan' had geportretteerd, tegenwicht kon geven door het handelend optreden. Het grootste deel van het tweede deel van de biografie laat de handelende Debrot zien. Heeft dat zijn filosofisch evenwicht verstoord? Het is opmerkelijk dat het werk dat wel wordt voltooid, 'De vervolgden', een en al actie is, wel met een droevige ondertoon, maar toch....

De complete biografie over Debrot is een imposant werk geworden, daar doen mijn kritische kanttekeningen niets aan af. Oversteegen heeft een monument voor Debrot opgericht dat tegelijk het genre van de biografie vernieuwt. Hij hoopt wel dat de boodschap van Debrot in de multiculturele samenleving die Nederland is geworden, weerklank zal vinden, maar hij betwijfelt het. Ik blijf wat dat betreft een optimist. Misschien zal men niet massaal naar zijn werken grijpen, maar het zal niet in de vergetelheid verdwijnen. Daar zal Oversteegens biografie mede toe bijdragen.

Een van de mooiste passages die ik ken is het slot van 'Gemunt op wederkeer'. Ik heb het herhaaldelijk gelezen en telkens bevangt me een ontroering die ik niet weet te plaatsen. Een onzegbare weemoed, vermengd met een gevoel van een wonderlijk geluk, alsof Cola Debrot weer heel dicht bij me is. Daarom hier het slot:

"De operatie was goed verlopen, zoals meestal, maar Cola bleef heel moe. Toch kwamen verschillende vrienden hem opzoeken. Piet de Jong met wie hij over een paar beslissende ogenblikken in zijn leven en over de toekomstige structuur van de Antillen praatte, op een manier die De Jong 'vèr doordacht' noemde, en Pyke Koch. "Pijk is geweest", zei Cola met stralende ogen tegen Estelle. Koch vertelde later: 'Hij lag daar met die blauwe ogen in de lucht te kijken, in een mengsel van angst en verbazing, en dan keek hij mij aan alsof hij zeggen wilde: moet dit nu echt, kun jij er iets aan doen?' Eind november kreeg Cola een bloeding, hij moest onmiddellijk naar het Wilhelmina Gasthuis maar het was te laat. Op 2 december 1981, om vijftien minuten over negen in de avond, stond de tijd voor Cola Debrot voorgoed stil."

J.J. Oversteegen, Gemunt op wederkeer. Het leven van Cola Debrot vanaf 1948. Meulenhoff, Amsterdam. 397 blz.